

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig DEZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hídelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

„Az erdőt a sok fától.”

Tudjon szabatosan beszélni és írni, tudja a mások (szóban vagy írásban kifejezett) gondolatait helyesen megérteni: ez az, a mire a népiskolai növendéket a magyar nyelvoktatásnak képesítenie kell. — De a népiskolai nyelvoktatás messze elmarad ettől a czéltől.

Az évvégi vizsgálatok bőséges alkalmul szolgálnak arra nézve, hogy a nyelvoktatás eredményével . . . meg ne elégedjünk. A növendékek csak úgy „vágják“ a különbönl-külömbféle nyelvtani szabályokat: a hang-, szó- és mondatban ott van a „kisújjokban,“ hanem ha azt kívánjuk, hogy egy elolvasott olvasmánynak a tartalmát mondják el, s hogy a tartalomnak a velejét pld. a fekete-táblára írják le: bizony, sem elmondani, sem leírni nem tudják. — Nyelv helyett nyelvtan, helyesírás helyett helyesírási szabályok, értelem helyett gépiesség: ez jellemzi a magyar nyelvtanítást.

Nem láthatni „a sok fától az erdőt“: a sok nyelvtani szabálytól magát a nyelvet!

A mióta tényleg működöm a tanítói pályán, hovatovább mind erősebb lett bennem a meggyőződés, hogy elemi iskolába grammatika egyáltalában nem való; azonban, daczára meggyőződésem erejének, teljesen kizárni a nyelvoktatás grammatikai részét: annyira merész dolognak tűnt fel önmagam előtt is, hogy ez iránti véleményemmel ez idáig nyilvánosan még elő sem mertem állani. És bizonyára továbbra is csak lappangott volna bennem a merésznek látszó meggyőződés, ha Hunfalvy Pálnak „Nyelvtudomány és nyelvtanítás“ című, közelebb megjelent műve az előállásra meg nem adja a bátorságot.

Hunfalvy Pál, „Nyelvtudomány és nyelvtanítás“ című művének 141-dik lapján — előzőleg kellőképen meg- és elbírálván a Simonyi-féle „mondattani alapon“ nevű nyelvtan-tanítási methodust — így szól:

„Kell-e magyarul beszélő gyermekek számára bármilyen magyar nyelvtan is a népiskolákban? Igazán „fő eszköz-e a nyelvtanítás kezdő fokán a mondat-elemzés?“ Áll ugyan, hogy „a mondatbeli gondolatnyilvánításban legszembevetőbb a kifejezés helyességének és szabatoságának fontossága“: de érezi, sőt érezheti-e azt a

7, 8 éves gyermek, habár soha más szót, mint magyart, nem hallott is a füle? — Nyelvérzése (nyelvérzéke) és nyelvtudata nem zavarodik-e meg szükségképpen, ha alany, mondomány (álitmány), egyszerű mondat, összetett mondat, érzéki és gondolati főnév stb. stb. vad szók esengenek a fülibe s terjeszkednek a szemé elé, neki, a ki még az olvasás mesterségét sem tanulhatta meg jól? Egy olvasókönyv, melynek darabjai a gyermeki felfogáshoz képest ki vannak válogatva, s oly tartalmúak, hogy a tanító magyarázata mind az erkölcsi érzést, mind a jó ízlést, mind a nyelvi helyesség és szépség iránti fogékonyságot ébresztheti a tanítványban, nem jobban neveli-e majd a magyar nyelvtudást, mintsem a mondat kategoriáinak feszegetése s a grammatikai műszók megtanultatása? Ezek mellőztével pedig mennyi időt nyerne a tanító és tanítvány az olvasó-darabok megemésztésére s élő szóval és írással való kifejezésére?“ . . .

„Nem tudom, nagyot vétek-e, ha kimondom, hogy *semmiféle magyar nyelvtan* (értsd: grammatika) *nem kell olyan népiskolában, melynek növendékei magyarul beszélnek*“ . . . „Az én képzeltem népiskolából kikerült tanítvány semmit sem tud még a magyar grammatikáról, de jól tud magyarul olvasni, sőt lehetséges ügyességgel ír is magyarul.“

„Semmiféle magyar nyelvtan nem kell olyan népiskolákban, melynek növendékei magyarul beszélnek“: ezen szavak hallatára hányan, de hányan fogják hitetlenül rázni fejüket!

De hát — tudjon a növendék szabatosan beszélni és írni, vagyis gondolatait szóban és írásban tudja szabatosan kifejezni, és tudja másoknak (szóban vagy

írásban kifejezett) gondolatait teljesen megérteni: ugyan, erre a célra szükséges-e a magyarul beszélő növendékekkel betanultatni a hang-, szó- és mondatn szabályait, ha mindjárt csak vázlatosan is? — — — Nem többet ér-e, hasonlíthatatlanul nem többet ér-e az a nyelvtanítás, a mely a gyermeki fejlettséghez mért olvasmányok tárgyalása által egyrészt tágitja a növendék értelmének körét, másrészt az olvasmányok eltárgyalt tartalmának visszamondása és leiratása által a gondolatközlés szabatoságában gyakorol?

Mit ér az olyan nyelvtanítás, a mely a magyarul beszélő növendékekkel bevágatja a magyar grammatikai szabályokat A-tól Z-ig, de nem képesíti arra, hogy értelmesen olvasson, szabatosan beszéljen s helyesen írjon?

A mostani u. n. „olvasmánytárgyalás“ minden egyébnél van, csak a valódi célnak nincs szolgálatában. Száz tanító közül legalább is kilencvenkilenc az u. n. „elemeztetést“ érti az olvasmánytárgyalás neve alatt, s nem arra törekszik, hogy a növendékek az olvasmányokat szabatosan és értelmesen olvassák, a tartalmát szabatosan és értelmesen elmondani, s abból egyes részleteket akkor mindjárt táblára vagy papirosra helyesen leírni tudjanak, hanem . . . hogy grammatizze jól elemezzenek. És aztán foly az elemzés oly gözerővel, hogy — — minden egyebet tud a növendék, **csak** helyesen olvasni, beszélni és írni nem tud.

Egyre-másra csinálják a növendékek az u. n. „házi-feladványokat“, hanem ember legyen, a ki ezekben a feladványokban akár csak egy garasára értelemnek nyomára jön. — A tanító kezébe veszi a veresplajbászt s a tömérdek hiba aláhuzásával valóságos Verestengerré plajbászolja a házi-feladványos naplókat; aztán meghagyja a növendékeknek, hogy — no azokat a hibákat mind egy szálíg kijavítsák; és a növendékek . . . már ugyan, hogy és miképpen javítsák ki, a mikor nem tudják, hogy hogyan javítsák ki?

Az elemi iskolában semmit sem érnek a nyelvtanítás házi-feladványai. Először valóságos abszurdum kívánni az elemi iskolai növendéktől, hogy ő önállóan fogalmazzon s fogalmazzon a legtöbbször olyan dologról, a melyet tárgyilag sem ismer; másodsor lehetetlen kívánni a tanítótól, hogy ő mindenik (50—80) növendék házi-dolgozatát kellőképpen ellenőrizze, kijavítsa, — erre egyáltalában nem jut ideje, már pedig ha ki nem javítja, inkább árt, mint használ az egész házi-feladvány, mert a növendék nem tudja, hogy dolgozatában mi a jó, mi a rossz, — és ha a tanító a hibákat csak aláhuzza, hát az sem ér semmit, mert nem az a fő, hogy melyik a helytelen szóleírás vagy mondatalakítás, hanem az, hogy a hibát hogyan kell kijavítani. — A „házi-feladványos“-nál sokkal többet ér, ha, kivált az alsóbb osztályokban, az olvasmányok tárgyalásával kapcsolatosan, benn az órán, a tanító jelenlétében, az eltárgyalt olvasmány tartalmának először szóbeli, majd írásbeli visszaadása által póttoltatik. Az olvasmány egyszer végig olvastatik, s egyik-másik jobb növendék megpróbálja, hogy nem tudná-e bár csak vázlatosan elmondani a tartalmát, a jobb növendékek után a gyengébbekkel is megpróbáltatjuk; — vesszük aztán az olvasmányt részletenként: egy részletet elolvasva, tartalmát mindjárt visszamondatjuk, és nem egy, hanem több növendékekkel; aztán egy kimegy a táblához s a többiek szemeláttára leírja az illető részlet tartalmát, — ha hibát csinált, közös hozzászó-

lással kijavítatjuk; aztán letöröltetjük, s elővételre mindenik növendékekkel fogalmazási naplóját, kívánjuk, hogy a már elolvasott, visszamondott, a táblára leírt és közösen kijavított részlet tartalmát önmagukra, külön-külön, ott benn az órán, a tanító jelenlétében, mindjárt ők is leírják; s leírva mindenik, kölcsönösen kicseréltetjük naplóikat, hogy egymás dolgozatát megbi-rálják, kijavítsák. Részletről-részletre így dolgozzuk, így dolgoztatjuk fel az egész olvasmányt, — lépésről-lépésre, hovatovább mindinkább erősítve azt, a mi a nyelv kezelésében a legbiztosabb kalauz: *a nyelv-érzék*.

„Az emberrel vele születik — mondja Nagy L. — a beszélő képesség, mely a környezet reáhatása által, a korrall együtt, észrevétlenül, öntudatlanul, természet- és titokszerűleg fejlődik, s időfolytán alkalmas gyakorlatok által oly mérvű kifejlődést s előhaladást nyer, hogy mind a mások beszédjében és írásában, mind a maga gondolatainak kifejezésében ösztönyszerűleg megérzi a helyest s eltalálja a szabályszerűt, a nélkül, hogy annak nyelvtanítókáról, alapjáról csak távolról is birna tudattal. Ez az emberben a nyelvérzék.“ — Tehát igenis lehet, és mondjuk erősen: **kell** a magyar nyelvet grammatika (és házi-feladvány) nélkül tanítani!

Higgyék el nekem, hogy a cél: *tudjon a növendék szabatosan beszélni és írni, vagyis gondolatait szóban és írásban tudja szabatosan kifejezni, és tudja másoknak (szóban vagy írásban kifejezett) gondolatait helyesen megérteni* — csakis a grammatika nyúgei alól szabadult s nyelvérzékfejlesztő oktatás által lesz elérve, és biztosan elérve. Míg a nyelvtanítás mostani módszerével — grammatikára grammatika, házi-feladványra, házi feladvány! — nem lehet látni

„az erdőt a sok fától.“

Boga Károly.

A nő, mint a háztartás könyvvivője.

„Igen rosszul vélekednék, ki azt hinné, hogy csak harcok zivatara sodorhat el egy nemzetet; van még egy más, lassabb, de disztelen és aljas nemzeti halál: a közelszegényülés vagy nemzeti sorvadás. Hazánkat ettől megóvni legszentebb kötelességünk! S hol van az óvszer?! A takarékoság által eszközölhető vagyonosodásban — az ez által megszereshető erkölcsi függetlenségben és szellemi műveltségben.“

Deák Ferencz.

„Mit ér a jó szüret s a gazdag aratás?
Ha nem járul hozzá okos takarítás?!“

Czuczor.

A mai társadalom alkotásainak minden rétegén piros fonalként áthúzódó anyagiassággal a szellemi tevékenység is csak úgy mérkőzhetik meg, ha terveit és alkotásait nem csak szellemi, hanem anyagi érdekeink lendítésére is irányozza. Bizonyítja ezt azon körülmény, hogy a művelődés csak oly országokban és azon nemzeteknél képes nagyobb arányokat ölteni, a hol egyéb föltételeken kívül az anyagi jólét mély gyökeret ver, a legtöbbször nemcsak az anyagi gondtól menten működhetnek, de közművelődési célokra is tetemes ál-

dozatot hozhatnak. Innen aztán az, hogy az emberiség legnagyobb részét az anyagi javak és a pénz — mint általános értékmérő — utáni vágy foglalkoztatja. — „Enrichons nous“ a mai jelszó s az anyagi jólét azon kikötő, mely után az élet tenger hullámain viharokkal küzködő emberiség legnagyobb része nem sóhajtoz, hanem óriási harcot vív, nemes és áldozatkész kebelrel úgy önmaga, valamint szeretett övéi földi boldogságáért!

Milliók küzdik ez óriási harcot, milliók hullanak el, és vajmi kevesen köthetnek ki!!

Miért? Azért, mert azoknak a társadalmi kinőveseknek vérszirtjei, azoknak a divatos ferdeségeknek csábító és kábító szíréhangjai a leghősiesebb elszánt-sággal folytatott küzdelmet is, ha nem éppen eredménytelenné — de a legtöbb esetben képtessé teszik!

Biborban, palotában kevesen születnek. — A legtöbb bölcsőt a szükség és a nélkülözés keservei között ringatják!! S hányan vannak, kiket éppen soha sem ringattak?

S mind ezeknek — mint érzék értelmi lényeknek — nem állana-e hatalmukban anyagi helyzetükön — többé kevésbé — segíteni? Nem tehetnék-e magukat a nyagilag függetlenekké -- önállókká és szabadokká?! Mi által?!

Nagyon is igen! Az éber figyelemmel folytatott becsületes munkásság, a czélszerű rendtartás, és a józan takarékoság bívös erejü hármás szövetség törvényeinek követése által!!

Hány ember van, a ki százak és ezerek gondatlan elfecsérlése mellett a sors mostohasága ellen pánszokodik?!

Dehát ki és mi az a sors, a ki — vagy ha éppen úgy tetszik, a mi — ellen a panaszok és a vádak özönét szorják?!

Szerény nézetem szerint, ez nem más, mint maga az ember! A valóságos szegénység nem Istentől ered, — a jó Isten észszel és szabad akarattal áldván meg az embert — való igaz a közmondás, hogy:

„Seracu e dracu, che n'are suffetu!“ S a kinek becsületes munkásság, rendszeret és józan takarékos-ság a jelszava, mindig fölülkerekedik azokon, kik hasonló körülmények között léha gondatlansággal lesik a jó szerencse kedvezményeit.

Szálljunk magunkba s valljuk be, hogy Istenadta testi és lelki épségünk birtokában anyagi jólétünket nemcsak megalapíthatjuk — de fokozhatjuk és biztosíthatjuk is, ha gondolkozásainkban és tetteinkben csak anyagi önállósággal is bírnunk, hogy az előítéletekkel és elfogult világnézetekkel szakítva, kiadásainkat kizárólag csakis bevételeink kulcsa szerint rendezzük és hogy a körülményekhez képest — de okvetlenül — kisebb vagy nagyobb fölösleg — azaz tartalék — fölött rendelkezessünk.

A könnyelműeknek és pazarlóknak híresztelt franczián az a takarékos-ság a folytonos tevékenységgel párhuzamosan általános polgári erénynyé fejlődött; oly annyira, hogy a társadalmilag számba vehető polgárok legnagyobb része azon igyekszik, hogy teljes erejü szükségében tartaléktöke gyanánt akkora összeget tessen fére, hogy öregebb napjaiban, mint „rentier“ kényelmesen és tisztességesen megélhessen.

Ily polgári erény meghonosítására törekedni mindannyiunknak szent kötelessége; mert: a takarékos-ság a munkásságnak iker-testvére; ez a természeti ösztönnök — amaz pedig a bölcsességnek kifolyása!

Valamint az egyes emberek, úgy a nemzetek is csak úgy lehetnek önálló, szabadok és boldogok ha anyagi jólétnek örvendnek, vagy legalább rendezett anyagi viszonyok között élnek.

Hazánk, családjunk és magunk iránti odaadó szeretetünket tetteleg csak is azon szüntelen igyekvés által tanúsíthatjuk, hogy becsülettel, munkásság és józan takarékos-ság által saját anyagi gyarapodásunkat eszközölve, nemzetünk első napszámosának hitvallását követve, lélekemelő jóslatát:

A magyar nem volt, hanem lesz!

megvalósítani segédkezünk!

A mindennapi élet azt tanúsítja, hogy mindent inkább el lehet sajátítani, mint a takarékos-ságot. Igen, mert a munka, mint pozitív ténykedés közvetlen eredményt mutat fel, a takarékos-ság azonban negatív jellegű fogva csak későbbi következményeiben bizonyul üdvös hatásának. A munkát, kiválóan pedig a kellemes és eredményes munkát az élet fűszerének nevezzük. — Nincsen boldogtalanabb állapot, mint az időt — ama legdrágább kincset — munka nélkül eltölteni; miért is csaknem minden munkaképes ember örömet ragadja meg az alkalmat, hogy a kínálkozó munkát elvégezze.

A takarékos-ság olyan forma valami, mint a tisztaság, a rendszeret, a mértéklet. Ezen tulajdonokat gondosan őbresztetni, nevelni kell, hogy az emberben mintegy vérré s velővé válván az egyéntől el nem választható tulajdonságokká fejlődjenek.

A pazarság ellen a legbiztosabb óvszer a folytonos munkásság és pedig felváltva a testi és szellemi munkásság.

A munkás ember rendszerint nemcsak az időt — hanem munkássága eredményét — az időnek és a munka-erőnek tervszerűen előállított vegyeredményét, az anyagi értéket s az általános értékmérőül szolgáló pénzt is megbeesüli.

Ezen a téren — a józan takarékos-ság terén — mint a gyanánt működni s nemes példájával nemcsak környezetét utánzásra buzdítani, hanem üdvös következményeire is figyelmeztetni, legtöbb alkalma a nőnek van, hisz a háztartási kormányzás ezer meg ezer czálai a nő kezeiben összpontosulnak.

A nőnek — mint feleségnek és családjának — nem csak érdekében, de kötelességében is áll a rendelkezésre bocsátott pénzt és egyéb javakat a legóvatosabban kezelni, azokkal kiméletesen bánni s józan takarékos-ság és rendtartás által az egész család anyagi és szellemi jólétét előmozdítani s megszilárdítani.

Az asszony szertelensége

A család pusztulásának kezdete!

Megromlik a család, melyben a tétlenek, a munkálkodók verejtékének gyümölcsét felemészítik!

Hányan vannak, kik hivatalt és vagyont örökölték és saját gondatlanságuk és könnyelműségük miatt inségbe ejtik magukat és szeretni vélt gyermekeiket?!

A ki vagyónára, szerzeményére s jó hírnevére nem ügyel, az vétkes és megbocsáthatlan bünt követ el

önmaga, gyermekei, utódai, a társadalom és a nemzet ellen.

A takarékoság tehát nem erény hanem kötelesség!!

Sokan azt hiszik, hogy az ember vagyonát és jó hírnevét csak a nagyban való költekezés teheti tönkre. Én azt hiszem, hogy ez inkább áll a krajczáros kiadásokról.

Sokan óvakodó természetüknél fogva százszor is meggondolják, míg valamely értékesebb tárgyért nagyobb összeget kiadnak; mert nagy pénzüktől bajosan válván meg, a vétel tárgyát számtalanszor megforgatják; haszontalan és nélkülözhető tárgyakért ellenben a krajczáros kiadásokat naponta, sőt csaknem minden órában megteszik a nélkül, hogy meggondolnák hogy, az ily könnyen folytatott krajczáros kiadások tetemes összegekké nőnek és az ellenértékül kapott tárgyak éppen semmi, vagy igen csekély értéket képviselnek.

Órizkednünk kell tehát a képzelt szükségletektől és ne engedjük magunkat a pillanatszülte vágyak által elragadtatni!!

Külön jövedelmi forrással bir, az a kit a vásárlási korszak nem gyötör; ezen jövedelmi forrást kétszeresi meg az, a ki jövedelmét beosztani tudja.

A ki azonban mindig csak képzelt élvezetek kielégítésére gondol, okvetlen hiányt fog érezni akkor, mikor valóságos szükségleteit kellene fedezni!

Házaitokat tekintészek életetek örömkútfejeinek; hűség, háziasság és családi erények legyenek a ti házi isteneitek; mert az egész világ üldözése s bajai ellen biztos védelmet csak a családi kör csendessége nyújthat, ellenben a négy fal közötti szerencsétlenség ellen az egész világ sem eléggé tágas menedék!

Ezerek és milliók bocsátatnak a nők rendelkezésére a nélkül, hogy azoknak mirefordítása jegyzékbe vétetnék; holott ezt — kellő útmutatás mellett — játszi könnyűséggel és élvezetes csekély fáradsággal ellehetné érni!

Dehát asszony kezébe mire való könyvvezetés?

Hisz a takarékos asszony a nélkül is minden garast számon tart, a nem takarékos pedig a legpraecisebb könyvvezetés sem téríti meg — ha már a háztartásról is könyveket kell vezetni — hát vezessék a férfiak, kiknek e téren úgy is jártassággal kell birniok!!

Igaz — csak hogy a családi háztartás, a családi élet anyagi és szellemi tevékenységének minden mozanatát ölelvén fel — a nő nemcsak a családi életnek és boldogságnak alapítója és fenntartója, hanem egyszerűs mind középpontja a háznak és a családnak; a nőre bízta a gondviselés és teremtés legfejlettebb kincseit — a jelen és jövő nemzedék virágait. A családi tűzhely, a családi kör, a gyengéd anyai szeretet, a gyermekek vidám boldogsága, mind megannyi költemények, melyek az embert nemesítik.

A férfiué a nagyvilág, az élet magva a nőre bízott. A családi tűzhely, a családi szentély a nő világa; abban gyökerezik multja, jelene és jövője!

Mily magasztos gondolat a nőre nézve, ha kis királyságára mutatva önérzetes büszkeséggel elmondhatja:

Ez az én művem, ezt én teremtém!

A férfi szerezzon, a nő rendezzen! A családi háztartás rendezése körüli tapintatos eljárás, a bevételek és kiadások közötti arányosság, czélszerű beosztás egy részt hiven nyomódik be az egyszerűen vezetett könyvekbe, másrészt pedig a leghathatósabb segédeszköz az emlékezet támogatására, a rend fenntartására és a mivelődés előmozdítására.

A családi háztartás könyvvitele nélkülözhetlen házbutor, igazmondó tükör, melybe a gondos háziasszony időről-időre tekintve a házkörüli viszonyokról meggyőződést szerevez, már tapasztalt jó eredményeket létesíthet és káros befolyásokat eltávolíthat.

A családi háztartás könyvvitele tehát azon családi emlékkönyv, mely a családot érdeklő eredményeket tartalmazván, a háztartás törvényeit és irányait megállapítja; emlék és törvénykönyv, melynek szerkesztése csak a nőt illeti.

A nők ezen jogát a művelt külföld annyira inaurálta már, hogy már nem létezik polgári és felsőbb leányiskola, melyben a háztartások könyvvitele kötelezett tantárgyként nem taníttatnék.

A férfiak hangosan panaszkodnak, hogy a nők nem tudnak észszerűen gazdálkodni, hogy inproduktív czélokra sokat költenek, s ha egy kereskedő, hivatalnok, vállalkozó vagy földbirtokos csőd alá kerül, a nőt rendszerint avval gyanusítják, néha pedig vádolják is, hogy pazarlása, tulságos fényűzése, vagy gondatlansága okozza az anyagi, vagy erkölcsi bukást!!

Ily vádakkal szemben méltán kérhetik a nők, hogy miért késnek a férfiak a nők értelmi fokát az övéikkel azonegy színvonalra emelni? Miért nem nyújtanak a nőknek kellő alkalmat arra, hogy vagyoni állapotukról teljes és csalhatatlan tájékozást szerezhessenek? Miért vonják meg a nőktől a kínálkozó alkalmat hogy a hiányos iskoláztatás követelményeit beláthassák és elháríthassák!

A háztartási könyvek helyes vezetése által nemcsak arról győződhetik meg a nő, hogy mennyit költött, hanem arról is, hogy miként költötte el a rendelkezésére bocsátott vagyont és pénzt és mily testi, erkölcsi és szellemi hasznok származtak költekezéseiből. — A helyesen vezetett háztartási könyvek nemcsak a jövőt szabályozó útmutatásul, hanem a jogtalanul megtámadott nő öntudatának és lelkiismeretének legilletékesebb igazolásul is szolgálhatnak.

A háztartási könyvvitelt egyéb okokon kívül, azért sem bizhatni a férfiakra, mivel türelemmel sem birnak olyan fontos ugyan, de férfiuhoz nem illő kiesinységekkel foglalkozni s az igazat megvallva a férfiaknál nincsen is meg azon finom tapintat, hogy azt úgy osztályozzák és latolgassák, mint a nők.

A férfiu tiszte: a ház közdolgoait általánosan intézni, s mindazoknak biztonságáról és jólétéről gondoskodni, kik vele természeti és családi kapcsolatban állanak.

A részletes vigyázás és felügyelet, a család apróbb gondjainak vitele, a háztartás tisztasága és rendezése, a szükség és kiadási képesség egyensúlyban tartása — mindez a nő tiszte!!

Dr. Lehmann Róbert.

(Vége köv.)

T Á R C A .

Az esti pír.

A múlt év november havának utolsó napjától kezdve koronként továbbá a legközelebbi napokban is, az ég nyugati táján intenzív vörös fény volt látható. E fény oly erős volt, hogy borult időben a nyugati irányban fekvő fellegek egészen vörös szint őlöttek. Sokan északi fénynek keresztelték, noha nem is északi irányban tűnt fel ejelenség. De, hogy nem északi fényt láttunk, leginkább bizonyítja az, hogy a delejtűn nem volt a szokásos nyugtalanság észlelhető, pedig ez az északi fény delejes kiegyenlítésénél mindig tapasztalható. A spectroscop — szinképi elemzés — is azt bizonyította, hogy esti pírral van dolgunk, mert csakis azon elnyelési vonalak mutatkoztak, melyek az esti pír alkalmával szemléltethők. És ily tapasztalatok után azt is hihettük, hogy egy feltűnően erős esti pírt látunk.

A laikusok és nem laikusok egyaránt szerették volna ez esti pírnak okát tudni, s képzelem is hogy mennyi felvilágosító kérdést intéztek a tanítókhöz, valószínűleg annyit, mint a mennyire azok felelni tudtak, hogy a tüneményt lehetőleg megmagyarázzák. — De miféle tünemény is az esti pír? Hogy miként mutatkozik, azt tudja mindenki, a ki ilyen tüneményt egyszer látott; de bajosabb megfejtetni, hogy hol van a veres színnek a kútfeje. — Forbes állította először, hogy a körlég vízgőz tartalma a napfénynek bizonyos színeit nem bocsátja magán keresztül és így a többi része piros szint kap, azaz így tűnik fel. Ezen tünemény kicsinyben ismétlődik, ha valamely gőzkazán kibocsátó nyílásán kitoduló gőzön át a napfény sugarait nézzük. A sugarak sötét narancssárga szint mutatnak, és pedig minéljárt a nyílás kezdeténél, míg feljebb a magasban a sugarak fehérek a visszavert fény következtében, és így a fény átbocsátását akadályozzák. A derült egen a láthatár közelében igen gyakran látunk tornyosuló felhőket, melyek a nap fénysugarait nem bocsátják át, és ha ezek reggel, vagy néha este is piros szint mutatnak, ez csak visszaverődési jelenség, az az a reájok vetett fénysugártól kapják színeiket, még pedig valamely veres fénytől.

A meteorologok a körlégben egészen gőzalaku vizet, továbbá ennek egy olyan közbeeső állapotját különböztetik meg, mely csaknem úgy tűnik fel, mint kis vízholyagok és éppen ezen tömörült átmeneti vízgőz az, mely sugárelnyelése által a vörös szint eszközi. A gőzkörre függőlegesen eső sugarak különböző tömörségű rétegeken hatolnak át; de mégis sokkal gyorsabban terjednek, mint a vízszintesen, vagy ferdén a föld felületére esők, a földhez legközelebb esők sokkal több vízgőzt találnak, és így a szín reggel vagy este, midőn a nap a láthatárhoz közelebb van, élénkebb; legintenzívebb napfeljötté előtt és naplemente után, midőn az égboltozatról visszavert fénysugarak is kevésbé intenzívek.

Már régen tapasztalják, hogy a nap szinképében vonalak, vagy éppen csíkok mutatkoznak, melyek mihelyt a nap a láthatáron kezd feltűnni szélesbülnek és mind jobban-jobban láthatók, e tünemény egész valószínűséggel a körlég tulajdonságaival összefüggésben van s ezért is nevezték el légköri vonaloknak.

A jelen század hatvanas éveiben a francia astrophysicus Janssen ezen légköri vonalokat megvizsgálta. Ő 1864-ben egy hétig időzött a Faulhorn csúcsán, mely mint-

egy 3000 m. magas, és azt vette észre, hogy ezen vonalok nagyon gyengén mutatkoztak, mivel a körlég vízgőzdús rétege mélyen alatta feküdt. De azt is észlelte, hogy a Sirius csillagfénye a légköri vonalokat annál élénkebben mutatta, minél mélyebb volt ezen álló csillagnak fekvése. Ezen észlelet alapján kiakarta mutatni, hogy a földi fényforrásoknak ilyen modificatiói magát a szinképet idézik elő. A genfi tónak nyoni kikötőjében egy nagy rakás fenyőfát felgyújtottak és a genfi szentpétertemplom harangszobájából a szinképi elemzővel nézték, a tűzre pedig a közelben egy tanársegéd ügyelt fel. A figyelés hasonló szinképet adott az elnyelési vonalok nélkül. Genfben mintegy 21 km. távolságra azon légköri vonalakat észlelték, melyeket már Brewster a lemenő nap szinképében és a Sirius csillag fényében talált. És ezzel csalhatatlanul igazolva volt, hogy a légköri vonalok nem a fény nemétől, hanem a mi körlégünk minémiségétől függnek, most már csak az volt a kérdés, hogy melyik alkatrésze a körlégnek adja a vonalokat. Ezen kérdésre Janssen felelt meg. Mivel a nap szinképe különböző, úgy nyáron, mint télen és a légköri vonalok inkább nedves időben lépnek fel, ez azt látszik igazolni, hogy a vízgőz a vonalok előidézője. Végső kísérletül a fényt egy torjedelmes vízrétegen bocsátották keresztül. Ezen kísérlet kivitelére a párizsi gőztársaság egy 37 méter hosszú vascsövet bocsátott rendelkezésre, melynek két végét, miután gőzzel tele töltötték, erős üvegtáblával bezárták és arról is gondoskodtak, hogy a gőz ezen üveglapokra le ne csapódjék. Ezután fényt bocsátottak a gőzön át, ekkor a szinképi elemző vonalokat és csíkokat mutatott, melyek a lemenő nap csíkjai és vonalaival ugyanazonosak valának.

A szinkép légköri csíkjai sárga, zöld és kék szint mutatnak.

Esti pírnál tehát az égboltozat azért látszik pirosnak mivel a fennebb említett színek elnyeletnek és a vörös szín annál inkább feltűnővé lesz. Bár a körlég sűrűsége nem nagy, de ha benne sok a vízgőz az a sárga, kék és zöldet elnyeli.

Van még egy más égi tünemény, melynél a napfény nappal pirosnak mutatkozik és ez akkor látható, ha a körlégben bizonyos magasságban füst van. A tűzeg és turfa égetésénél — szélesend alkalmával — napokon át nagy mennyiségű füstoszlop uszik a körlégben, melyen át a nap fénye piszkos piros színben tűnik fel. Ezen tünemény a fény elhajlásán alapszik.

Lommel azt bizonyította, hogy ha valamely tért finom anyaggal töltünk meg és azon fényt bocsátunk keresztül, mindig az átmenő fény piros színe lesz feltűnő. Ha egy lapot enyhén bekormozunk és a szinképelemző segítségével a gyertya, vagy bármely világító lángra nézzük, a szinképnek ibolya vagy kék színét igen elsötétülve vesszük észre. Ha a körlég csak porszemekkel, vagy a mindig jelenlevő apró szervezetekkel van felítve, a vízgőz által előidézett vonalokat nem adja. Lommel kísérletei nyomán az esti pírrol a fentebbi elméletet állapította meg, de mivel a vízgőz szinképi vonalait kísérletei elő nem hozhatták, elmélete is téves.

Az ismert vizsgálati eredmények megfontolása után két elmélet felett mondhatunk ítéletet, melyekből az esti pír okát lezármaztathatjuk. Az angol astrophysicus Lockyer az esti pír okát összeköttetésbe hozza a vulkánok kitörésével, különösen a múlt év augusztus havában a Sunda

út közelébeni kitérésekkel. Ezen kitérések vulcanicus porai augusztustól novemberig Európa felé haladtak. Rath geológus tudósítása szerint a vulcáni kitérés hatása Északamerikában is érezhető volt a nagy Sóstó környékén, tehát ide a vulcáni por egy negyed év lefolyása után érkezett volna el. Hogy a vulcánus por milyen messze elhatolhat, arra a legfeltűnőbb példát Nyugat-India szigetei adhatják, melyekről a kitört vulcánus por rövid idő alatt Kelet-Indiába jut. Az északkeleti passát szelek a hamut mértföldnyi távra hordják szét. A schweizi Föhn-nevű szél a Zahara sivatag homokát hozta Schweizba, és így a schweizi természetvizsgálók ebből azt a következtetést vonták, hogy a Föhn szél Afrika Saharájáról jön, mivel a nagyító üveggel tett vizsgálatok is azt mutatták, hogy a homok-szemcsék a Saharával ugyanazonosak. E két hely közötti távolság azonban az előbbihez hasonlítva csekély. Mert alig képzelhető, hogy porszemcsék egész évszakok alatt a levegőben lebeghessenek.

Üvegemű porszemcsék a Sunda melletti kitérésekből csak is egy néhány mértföldnyi távra valának észlelhetők, ennek oka nincs megfejtve. Még kevésbé fejthető meg avagy bizonyítható be kísérlettel az, hogy a körlég pora a vizsgózi vonalokat hogyan mutathatná. Azt ugyan lehet gondolni és érteni, hogy a vulcánok kitérésével a föld belsejéből nagy mennyiségű vizgőz is tödul ki és ez a körlégben elterjed. De azt is meg kell gondolni, hogy ilyen vizgőz tömeg nagy fészterővel és mint sűrű gőz nyomatik felfelé, de minél magasabban megy, annál ritkább és csekélyebb hőmérsékűvé lesz; a körlég is annál hűvösebb, tehát a tömött vizgőznek is le kell hűlnie és mint csapadéknak a földre hullania.

BCU Dr. Bartók István

(Vége köv.)

IRODALOM.

Két, ipariskolai olvasó könyv.

1. Olvasókönyv az 1-ső fokú ipariskolák első és második osztálya számára. Szerkesztették: Dr. Emericz Gyéza, iparisk. igazgató; Gelléri Mór, az orsz. iparügyesfőtitkára; J. Péterffy József, az ipariskolák felügyeletével megbízott miniszteri bizt. Budapest, Dobrowsky és Franke kiadása. 1885. Ára 50 kr.

2. Olvasókönyv az alsófokú ipariskolák számára, stb. Írták és szerkesztették: Paal Ferencz, a kolozsvári áll. tanítóképzde igazgatója és Kiss Sándor a kolozsvári keresk. és ipariskolák igazgatója. 1. kötet, az ipariskolák első osztálya számára. Kiadja a kolozsvári ipariskolák felügyelő bizottsága. Ára 50 kr. Kolozsvárt, 1884. Stein János bizománya

„Ismertről az ismeretlenre; közelebbiről a távolabbira!“ — vallható, nagy paedagogus voltához híven, az elsőnek ismert nevű főszerkesztője, midőn társas üzemben készült könyvüket nem kevesebbel, mint „Embertain“-nal kezdte meg. — Könnyű is lesz az, a még olvasni is csak kezdő, vagy legfeljebb baktatva tudó iparos nebulóknak, mikor még tanítóképzőink I. osztálybeli növendékei is sok dolgot ugyancsak nehezen fapiskáltnak belőle!

S hogy az emberhez legközelebb álló „Embertain“ teljes legyen, a 7-, 8- és 9-ik 8-okban még egy kis „Lélektan“ is adott hozzá. Ékeskednek pedig ebben ilyen szabatos és éppen iparos tanulóknak való magyarázatok, meghatározások: „Ha a lovakra nem adnánk istrángot, akkor a ló nem húzhatná a kocsit: a kocsit akkor nem mozdulna helyéből. Az emberek testén is vannak ilyen istrángok, melyekkel a testet mozgásba lehet hozni. Ezen istrángokat izmoknak hívjuk“ (5-ik lap). „Az akarat nem más,

mint következményei szerint megbírált ösztön, mely mellett tudva megállapodtunk“ (22. l.).

Vagy ugyanezen (22-ik) lapon kissé alább: „a ki hasonló helyzetben hasonlóképpen cselekszik, a ki hű marad önmagához, az jellemes ember.“ Tehát: a ki alkalmadtán egyszer lopott s mikor csak szerét ejtheti, mindig lop: jellemes ember. Igaz, hogy a szinpadon Gonosz Pista is karakter, hanem azért az ilyen karakterekkel ne csábítgassuk az iparos tanulókat!

Van e fejezet végen egy kis illemszabály is, melyből megtanulhatják a mesterinasok, hogy „különösen a lánykák ne csináljanak apró tipegő, se rohanó nagy lépéseket! (23. l.) Vagy, hogy az untig megunt nehezebből már igazán jó kedvvel szálljanak a könnyüre — ezt: „Ha valakivel találkozzunk reggel, úgy köszöntünk „jó reggelt kívánok“; délben úgy köszöntünk „jó napot kívánok“ stb. (a 24-ik lapon).

II. fejezetül következik a „Természetráj“, legnagyobb részben úgy, a mint egészen más czélből ugyan, de már rég meg van írva Lübbnél, Krischnél, vagy a dr. Emericz úr nagy elterjedtségnek örvendő, elemi és ismétlő iskolai tan- és vezérkönyveiben. — Többnyire száraz, vagy merev iskolás rendszerbe szorított adatok, leírások, melyek egy részétől bátran meg lehetett volna kimélni a különben is kevés idővel rendelkező ipariskolai tanulókat. Már csak erre való tekintetből is elmaradhatott volna például a juh (27. olv.) a szarvasmarha (28. olv.), a lúd (32. olv.), a méh (33.) és se-lyembogár (34.) leírása; úgy szintén a kiválóan földmivessék gyermekeinek szóló 31 ik olvasmány is („Az állatokkal való bánás legfőbb szabályai.“) Ellenben többet kellett volna adni abból, a mit miniszteri tanterv ide vágó része helyesen így szabott meg: „az iparosok által feldolgozni szokott állati, növényi és ásványi terményekről, különös tekintettel azok ipari feldolgozására.“ — Igaz, hogy ekkor kevesebbet lehetett volna átvenni rég megjelent könyvekből, ma jidnem teljesen készen; de hát három neves ember csak nem is azért állott össze, elég biztos jövédelmének mutatkozó üzetbe?!

A III. („A természet- és vegytan köréből“ című) fejezetben sem látszik meg, hogy ipariskolák számára iratott. De elemi és ismétlő iskolákban ennek nagy részét már jól használhatnák, ha sok helyt nagyon is rossz nyelvnek számos hibáját előbb gondosan kijavítanák. Ily átnézéssel azokat is észrevehetnék, melyek most a szabatosság, sőt a tárgyi magyarázat értelmességének rovására maradtak benne. Rámutatástul ide írok közülök néhányat. „A golyó súlya s ez által a Föld vonzó ereje feszíti meg a szabodon tartott függő-ön fonalat“ (70. l.); mi az ugyanezen lap elején előre bocsátott tétel szerint, éppen megfordított rendben értendő. Így t. i. a föld vonzó ereje s ennek hatása alatt a golyó súlya feszíti meg stb. „A partnak menő út is lejtő sík, melyen a szekerek kerekei gurulnak“ (81 l.). Igen: a meredek partról, v. hegyről levezető úton! „Ha egy köbdm. nagyságu követ viz alatt mérlegelek, éppen 1 kilóval könnyebbnek találom, mint a mennyit a levegő nyomott.“ (85. l.) Erre csak kérdem: mindegy akár minő kővel teszem e kísérletet? . . . „Hang csak akkor támad, ha a hullámozó levegő rezgése fülünkig terjed.“ (90. l.) — Hát ha messze-messze dörög, vagy lőnek: ott nem támadott hang?

De lőttek bizony ennek is: „Ha a hideg olyan nagy, hogy a víz kemény jéggé dermed: a higyán még inkább húzódik össze és kisebb-nagyobb mélységig 0 alá süllyedvén.“ (99. l.) Igen bizony; mert a „süllyedvén“ után ott a pont! De hol az értelem? ...

Hát annak mi hasznát veszi az iparostanuló, ha a 120. és 121-ik lapon megismeri, vagy éppen meg is tanulja egy sereg elemnek a pusztá, rossz magyar nevét, mint a milyenek különösen ezek: „halvány, büzeny, iblány, kenény, dárdany“?!

Általában ebből a fejezetből is maradhatott volna ki sok olyan, a mi nem ipariskolákba való; ellenben jóval többnek kellett volna benne lennie abból, mi a leendő iparost is figyelmeztetheti arra, hogy mit köszönhet a természettudományoknak az ipar. — De, a valódi czélnek megfelelően, az erre vonatkozókat sem lehetett volna egyszerűen csak már meglevő tan- és olvasókönyvekből ollózni ki!

Legfogyatékosabb, sőt — talán a nyelvtaninak kivételével — legsilányabb része a „hármás szövetség“ könyvének a IV. fejezet („Földrajz és történelem“) s ennek is különösen a földrajzi része. Ebben van még igazán sok száraz adat, melyek nagy része már rég el is arult! De azt, hogy elavult, a gyengébbek elől gondosan eltakarta a főszerkesztő úr azzal, hogy a czimlapján az 1885-ik évet hordó gyártmányuk 131-ik lapján úgy szól az 1870-ik évről, mintha akkor lett volna „az utolsó népszámlálás.“ Ilyen igaz az is, hogy „az Alföldön a nyár hossza 8—9 hónap“ (128. l.); vagy hogy „a szarvasmarha tenyésztésben hátrább állunk, mint a lovakéban; (133. l.) pedig köztudatu, hogy majd minden második, harmadik faluban találhatunk legalább egy pár szép és derek tulkot, tehenet; de jó és szép lovat gyakran még a 10-ikben is alig.

Igy higyjünk annak is, hogy „a molnár (már t. i. minden molnár) müiparos“; de „a szabók, kovácsok, asztalosok csak afféle kéziparosok, kik (ha csak maguk és legfőlebb 1—1 legény-nyel dolgoznak szintén a háziiparosokhoz számítatnak“ (134. l.). Vagy ezeknek: „a gör. kath. érsek Fogarason székél“ (pedig nálunk a gyermek is tudja, hogy állandóan Balázsfalván lakik) s hogy „az 5 hely. hitvallásu kerület teljesen önálló“ (142. l.) pedig már ülésezett is párszor az őket egy testté forrasztó convent! Mindezt tudni kellene annak, ki még az iparostanulókat is oly tüzetesen akarja megismertetni a hazai „vallásügyi állapotok“kal, mint a főszerkesztő, ki a 74. §-t ugyancsak megtömté egy séreg fő- és kispap, barát és apácza számadatainak a felsorolásával.

Az — tudhatná is. De, hogy az iparos tanulók miért tanulják meg a 76. §-ból azt, hogy az árvaházaktól fel az egyetemekig hány és mennyiféle tan- és nevelő intézet van hazánkban s ezek egy részét hány tanuló látogatja és hány tanító és tanár tanít bennök? — erre feleljenek azok, a kik azt merték kiírni az „Egyetértés“ f. évi szept. 7-ik 248-ik számában az ismertetés alatt álló férczelményről, hogy mind a pedagógusok elméleti, mind az iparúgyekkel foglalkozók gyakorlati követelményeit „szerecsésen egyesítette magában és legnagyobb büne az, hogy verseket nem közöl!“

Jaj, Uraim, sok volna mind elszámolni a bűneit ennek az Emerichy-Gelléri-Péterffy-féle olvasókönyvnek, mely pedig az Önök kis és nagy kezdőbetűs „Egyetértése“ szerint „igen nagy hézagot pótol a külföldi hasonló munkákkal is bátran vetekedhetik!“ De én, ha már benne vagyok, mégis csak felszámológatok még néhányat.

Ilyen az, hogy nagyon ritka helyt érdekköltő s még kevésbé figyelemfentartó, vagy éppen lekötő. Bölcselekedik s gyakran a neveltségességig naiv. Szót, fogalmat bővön magyaráz, sok helyt még nyakatekert le- vagy rávezetés útján is; de alig ad és tár fel eszmét, ritkán ismertet meg egészében dolgot s tüneményt; s így nem csoda, ha nem szoktat eszmélni, gondolkodni s józanon következtetni.

A hol csak teheti, osztályoz, rendszerez, egész a pedánságig mindent; de sokhelyt éppen ezzel a pépecslő osztályozással s aprólékos rendezgetéssel választja el a szorosan egymáshoz tartozókat, vagy vája díribro-darabra az előadás folytonosságának természetes láncszorát.

Például hazánk vasuti hálózatát nem úgy mutatja be, a hogy annak részeit egymással egybefüggének, egybevágnak; hanem a tulajdonosaik szerint, s még úgy is: fő-, mellék- és másodrendű mellékvonalokra való felosztással. De ennek aztán a következése, vagy is inkább a tanításra való hátránya az, hogy a mikor az így szétszórta részeket felkerestetjük a térképen, a tanítvány mutató pálczája mindegyre s gyakran jó nagyokat ugrándozik, s még így is alig kapja meg azt, a mit keres, pedig előbb talán már kétszer is járt mellette.

Irta, vagyis inkább kiírta pedig ezt a cikket (valamelyik vasuti bureau-ból) J. Péterffy József iparisk. miniszteri biztos úr, kinek a neve csakis ezért az egyetlen alkotásért került oda a könyv czimlapjára úgy, mint szerkesztőé. Hanem azért sokat fázadott munkatársai nem irigykednek rá, mert ő ajánlja — és pedig komény meghagyásokkal ajánlja — a könyvüket mindenfelé!

Egyéb érdemeiért én is tisztelem ugyan a minisztr. biztos urat; de könyvüket — jó lélekkel — még sem ajánlhatom.

Hiszen hazánk történetének csak 5 levlé van benne szentelve s ezeken is többnyire oly dolgokat s úgy beszél el Bánhegyi, kinek elemi iskolákra szánt könyvéből van ezen rész s a földrajzinak is a java átvéve) hogy azokon bizony a sertülő iparos ifjak szive fel nem melegekedhetik, általuk hazaszeretetre legkevésbé sem gerjesztetik.

Következik erre 6¹/₂ levelen olyan, úgynevezett alkotmánytan, melyből ugyan hazánk alkotmánya fejlődésének egyetlen-egy mozzanatát sem ismerheti meg senki. Legnagyobb részben csak a közigazgatásról s kormányzatról vannak benne — többnyire nagyon is elemi iskolás módorban — elmondva oly dolgok, melyek nagyját a nélkül is tudják már az iparos tanulók. S ha csakis innen tanulnak még hamis állításokat s hibás meghatározásokat is tanulnának. Péld. a 172-ik lapon, egész általánosságban, 2 helyen is közösi vagyony gyanánt van feltüntetve a malom; holott a legtöbb községben bizony nem közös vagyony A 173. lapon a községi előjárókról a van állítva, hogy ezek „közül csak a jegyző húz fizetést.“ Pedig: hol nem kap a bíró is?

Mindjárt a következő (174.) lapon a kis-közösi úgy van meghatározva, hogy „az olyan, a mely egymaga nem tarthatja fenn a közös-ügyek elintézésére szükséges előjáróságot, hanem a végett mással szövetkezik; pedig köztudatu, hogy az ugyan-

azon körbeli községek csak a körjegyzőt (s újabban még a körorvost) fizetik, vagy ha úgy tetszik, tartják fenn közösen.

Érdekes egy meghatározás a 175-ik lapon a vármegyéjé is, mely szól eképpen: „Ezen ügyek (megyei utak fenntartása, katonaiállítás, adó- us börtönügy stb.) elintézésére több járás együtt vármegyét, az az közös előjáróságot tart fenn, melynek vármegye vagy egyszerűen megye a neve! Tehát: a vármegye = közös előjáróság, vagy szóismeléssel — vármegye!“

De kikap a vármegye után az alispán is, kinek hatásköre így van ismertette (a 176 lapon): „A főispán után való tisztviselő az alispán, ki az okmányokat kiállítja és a megyei határozatokat végrehajtja.“ Ugyanczen a lapon a megye többi főbb tisztviselői közé van sorozva „az adófelügyelő, az adószedő(!) s ez utóbbinak ellenőréül van feltüntetve a számvéző; mire itt Erdélyben azt mondják, hogy „a ki nem tud arabosul, ne beszéljen arabosul!“

Az innen-onnan összeszedettek s nem tudom honnan kifundáltak szétszedését, csak ugyanezen (IV.) fejezetben is, folytathatnám még tovább is; de mert sietnem kell, egyszerűen felteszem rájuk a koronát.

Veszem pedig ezt is az ominosus 176. lapról, melyen a sz. kir. városokról egyebek közt azt mondja a főszerkesztő úr, hogy bennük „a megyei és közigazgatási bizottság helyét a tanácsosok pótolják.“

Ime a korona, a legvaskosabb tudatlanság messzesugárzó koronája! Mert: lát lehet-e Magyarországon közügyekben forgó s még iróttal is forgató, tisztességes, mivel ember, ki még most sem tudja, hogy hazánkban minden szabad kir. város teljesen önálló törvényhatóság s mindeniknek éppen úgy meg van a maga külön törvényhatósági és közigazgatási bizottsága, mint bármely vármegyének? S ha lehet is elvéve vagy egy, de bizonyára nem is követel az magának jogot arra, hogy alkotmánytant tanítson, közigazgatási szervezetet ismertessen!

Ennyi bosszankodás, vagy nevetés után kapunk végre egy tisztességes jó fejezetet is. Ez az „Ipar- és nemzetgazdaság“ című V. fejezet, melyet az egyik szerkesztő, Gelléri Mór, már valóban a leendő iparosok számára, épülésére és hasznára írt; még pedig oly értelmes, jó magyar nyelven írt meg, melyet ritka helyen találunk ekönyvben. Itt-ott ebben is vannak ugyan puszta meghatározások s kevés értékű osztályozások; de ennek nagy része már figyelmet ébreszt, megragad s helyen-helyen fel is melegít. Éppen azért örömmel ismerem el róla, hogy ebből már tanulhatnak iparos ifjak s közülök az érettebbek még haszonnal gondolkozhatnak is azon, a mit ebből olvasnak. — Kár, hogy az egész csak kis részét teszi annak a könyvnek, a melynek legnagyobb része (s különösen a summi értelelemfejlesztőt s hasznavehetőt nem, de egy sereg badarságot igen is egész vakmerőséggel tanító nyelvtani rész) csaknem teljesen cizlettévesztett; vagy a mi még igazabb: soha sem is készült arra a czélra, a melynek czége alatt most országszerte ajánlgatják, árulják!

Valóban tanügyünk hitele és hazai iparos-ifjuságunk közjava érdekében kívánom azért teljes szivemből, hogy váljék be rája néve is mielőbb az, a mit most zárjelben lát itt nevem előtt a t. olvasó.

(Vége következik.)

Váradai Károly.

VEGYESEK.

— Lapunk mai számából a kereskedelmi iskolák szervezetének folytatélagos közlését tér hiánya miatt ki kellett hagynunk; a befejezést a jövő számban, ha másként nem lehet, melléketlen adjuk.

Olvasóinknak kiváló figyelmébe ajánljuk Váradai Károly kolozsmegyei kir. tanfelügyelő urnak, lapunk mai számában közölt, könyvbírálatát. A nyeresztkedési vágy productumainak egy legújabb példányát mutatja be ismertető, ki a kolozsvári ipariskoláknak szervezője s éveken át igazgatója volt s így az ipariskolai oktatás igényeit személyes tapasztalatból igen jól ismeri.

— **Boga Károly** bánffi-hunyadi felső népiskolai tanítót, az ottani tanítói kör elnökét, lapunk tevékeny munkatársát azon kitüntetés érte, hogy Kállay Béni közpénzügyminiszter ur ő nagyméltósága fia mellé nevelőül hivatott meg. Új állását a napokban foglalja el!

— **A kolozsvári II. tanonczmunka-kiállítás** jelentéséből a következő érdekes adatokat közöljük: A kiállítást közel 7000 ember látogatta meg. A kiállításon részt vettek az erdélyrészi szövészeti és házi-ipariskolák, a kolozsvári ipariskolák tanulói és a kolozsvári iparos-segédék. A tanulók közül 145, a segédék közül 111 kiállító volt. Jutalmat nyert 80 tanuló 393 frtot és 55 segéd 362 frtot. A kiállítási költségek fedezésére a nm. földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 200 frtot, Kolozsvár sz. kir. város 200 frtot, a kolozsvári keresk. és iparkamara szintén 200 frtot, Sigmond Dezső, kamarai elnök, városunk orsz. gyűl. képviselője 50 frtot, Kibédi Biasini Domokos kir. tanácsos 50 francot, Benigni Samu, iparos-egyleti elnök 10 franc és 5 frtot, Ferenczi Ignác iparos 10 frtot, 4 iparbarát 15 frtot adományozott. Belépti-díjak és felülfizetésekből begyűlt 1231 frt 2 kr. A kiadások leütésével megmaradt többlet 671 frt 67 kr., melyből 271 frt 67 kr. iparisk. felszerelésekre adatott, 400 frt pedig kitűnőbb iparos-tanulók jutalmazására tőkésített.

— **A kolozsvári állami tanítóképezdében** a házi ipartanműhely berendeztetett. A terv szerint a növendékek asztalosságot, esztergályosságot és műfaragászatot fognak tanulni. Szaktanítól Molnár József az országos iparművészeti tanoda végzett növendéke neveztetett ki.

— **Községi iskoláinkban** az idei tanév elején a tanulók oly tömegesen jelentkeztek, hogy száznál többet kellett hely hiánya miatt elutasítani, e körülmény eléggé bizonyítja a III-ik községi iskola felállításának szükségességét. Addig is a meglevő két iskolánál egy-egy új tanterem nyitásával lehetne a hiányon ideiglenesen segíteni.

— **Csucsán** közelebről megnyílik az állami iskola, melyhez vezértanítótól, Csorja Károly a budai polg. tan. képezde végzett növendéke neveztetett ki.

— **„Nőnevelés.”** Irta dr. Gyulai Béla. Csinos kiállítású könyv a legégetőbb kérdéstről, divatos kérdéstről. Ugy látszik, a könyvkereskedő jó részt követel magának a sikerből s azért ajánlja luxus-kiadását a tanítóknak, tanügybarátoknak, szülőknek s az egész — társadalomnak. Mint ha a megírásnál is a kelendőség célja lebegett volna szem előtt. A könyv sem nem inspiráló munka, sem nem rendszeres tankönyv; sok idézettel tarkított compiláció nem tagadható gyakorlati javaslatokkal keverve. Inkább szépirodalmi, mint szakmú. Sokat ölel fel s mert nem rendszeresen, tiszta eredményül nem sok végső elvet tartunk meg belőle.

— **A „Protestáns Közlöny” szerkesztőségéről** Nt. Szász Domokos ur helyettes ref. püspöki elfoglaltsága miatt leköszönvén, a szerkesztést ideiglenesen Sándor József ur, lapunk munkatársa vette át.

— **A házaló miniszteri biztos.** J. Péterffy József az ipariskolák miniszteri biztos-hivatalos hatásköréről furcsa fogalommal bír, a mennyiben látszólag az ipariskolák szervezése ügyében utazik, de tényleg a részben általa is szerkesztett (?) ipariskolai Olvasókönyv érdekében házal. Városról-városra jár (miről adataink vannak) s az ipariskolai hatóságokra rátukmálja tankönyvnek nevezett férczelményét. Hja, jó dolog is az, ha valaki, mint állami tisztviselő útiköltség és napidíjjal utazhatik, s e mellett a colporteur perczenketek is zsebre rakja, hogy e kettő hogyan

fér össze, arról a miniszteri biztos ur adjon felvilágosítást.

— **Paal Ferencz és Kiss Sándor** igazgatók által szerkesztett ipariskolai olvasókönyvet eddig a következő iskolákban vették be tankönyvül: Fogaras, Torda, Gyulafehérvár, Brassó, Maros-Vásárhely, Szabadka, Kecskemét, Keszthely, Jászberény és Kolozsvár ipariskolái; továbbá a kecskeméti és kolozsvári alsó-kereskedelmi iskolák.

— **Megszűnt tanügyi lapok.** A mint értesülünk a pécsi „Néptanoda” és a kassai „Felvidéki tanügy” közelebről megszűnt. Megszűnésüket őszintén sajnáljuk, mert mindkettő a legjobban szerkesztett tanügyi lapok közé tartozott. Sajnos, hogy tanítóink közönye miatt a független és önálló népiskola eszméjének oly kiváló szolgálatot tevő szakközönlönyök száma napról-napra apad.

— **A kolozsmegyei tantestület** folyó évi közgyűlését október hó 3 utolsó napján tartja meg. A tárgysorozatot lapunk jövő számában közöljük.

— **A budapesti fővárosi tankerület** népoktatási állapota az 1882—83-ki tanévről (Békei Imre min. osztálytanácsos, f. v. kir. tanfelügyelő jelentése a közigazgatási bizottsághoz.) A fővárosban van 94 községi (84 elemi, 10 polgári), 7 állami (4 elemi, 1 felekezet nélküli és 2 polgári), 23 felekezeti és 25 magánjellegű (21 elemi, 4 polgári), összesen tehát 148 iskola. Tanköteles gyermek van: 6—12 éves 34,305, 13—15 éves 17,745, összesen 52,050. Az összes iskolázók száma 41,003. — Ezek közül jár: Elemi iskolába 15,358 fiu, 15,229 leány, összesen 30,588. — Ismétlő iskolába 2445 fiu, 214 leány, összesen 2,659. Felső nép- vagy polgári iskolába 1,579 fiu, 2,447 leány, összesen 4,026, Magán intézetbe 72 fiu, 426 leány, összesen 498. Középtanodába 3,232 fiu. Iskolába nem jár: 3,118 fiu, 7,929 leány, összesen 11,047. Vallásra nézve volt az iskolába járók között: 25,456 r. kath., 40 görög kath., 148 gör. keleti, 1,816 helvét hitv., 2,081 ág. hitv., 14 más vallású, 11,448 izraelita vallású, összesen 41,003. Nyelvre nézve volt az iskolába járók között: 32,204 magyar, 8,036 német, 13 román, 520 tót, 101 szerb, 33 horvát és 95 ruthén, összesen tehát 41,003. — Az iskolába járók közül tankönyve volt 40,719-nek, nem volt 284-nek. A mulasztási naplók kivonata szerint, mulasztott összesen, 33,726 gyermek, 738,550 félnapot, ezek közül pénzbírsággal büntetett 1,186 eset, míg 737,364 eset fölmentetett. Az iskolából kiléptettek: Az iskolából kilépett 12 éves tankötelesek közül olvasni s írni tudók száma 4,026-ot tett. A tanítók közül volt: 784 képesített, 37 nem képesített, (654 rendes és 157 segéd.) A 148 iskola közül saját házában 78, bérlethelességben pedig 70 volt elhelyezve. Az iskolaépületben van: 671 tanterem és 121 tanítólakás. Az iskolák évi jövedelme 1.343,958 frt, és pedig: 3.726,200 frt értékű ingatlan vagyon 180,000 frt tevő jövedelméből 282,544 frt tőkepénz 14,040 frt kamatjából: 305,210 frt tandíjból, 92,420 frt állami segélyből, 806,841 frt községi segélyből, 31,050 frt egyházi segélyből és 14,379 frt egyéb forrású segélyekből. Az iskolák évi kiadása: Rendes tanítók fizetése 682,172 frt, segédtanítók fizetése 130,272 frt. — Fűtésre, tisztogatásokra és kisebb javításokra: 48,560 frt. Tantermek felszerelésére 17,720 frt. — Szegény gyermekek segélyezésére 1216 frt. — Egyebekre 464,018 frt, összesen 1.343,958.

TARTALOM. Az erdőt a sok fától. *Boga Károly.* — A könyvvitel a felsőbb leányiskoláinkban. *Dr. Lehmann Róbert.* — Tárca: Az esti pír. *Dr. Bartók István.* — Irodalom: Két ipariskolai olvasókönyv. *Váradi Károly.* — Vegyesek.